

YAŞ FAKTÖRÜNÜN VERGİ BİLİNCİ VE VERGİ AHLAKINA ETKİSİ ¹

The Effect Of Age Factor On Tax Awareness And Tax Ethics

Öğr. Gör. Esra GÜR

Bingöl Üniversitesi, SBMYO, Maliye Programı, Bingöl / Türkiye

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2081-5322>

ÖZET

Devletin en önemli gelir kaynağı olan vergileri tam ve eksiksiz olarak toplamak zorlaştı. Bu durum, bireylerin vergiyeye karşı geliştirdiği algı, tutum ve davranış sürecinin genel olarak belirlenmesini zorunlu kılmıştır. Söz konusu süreçteki etki eden faktörler ele alındığında, vergi bilinci ve vergi ahlakının verginin ödenmesi hususundaki payının göz ardı edilemeyecek ölçüde büyük olduğu görülmektedir. Günümüzde özellikle vergi gelirlerinin azalmasına sebebiyet veren vergi kaçakçılığı, vergiden kaçınma ve kayıt dışı ekonomi gibi durumların engellenebilmesi için mükelleflerde vergi bilinci ve vergi ahlakının geliştirilmesi önem taşımaktadır. Vergi bilinci ve vergi ahlakı gelişmiş bir toplumun vergi kaçırma eğiliminin düşük olacağı bir gerçektir. Bu konuda özellikle yetişmekte olan gençlerin verginin gerekliliğine olan inancının tespit edilmesi, yeni vergi politikaları geliştirebilme ve önlem alabilme imkânı sunacaktır.

Bu çalışmada, 2017-2018 eğitim öğretim yılında, Bingöl İli merkezde öğrenim görmekte olan, yaş aralığı 14 ile 19 yaş arasında değişen, 6.021 orta öğretim öğrencisine anket uygulaması yapılmış, öğrencilerin yaş değişkeni dikkate alınarak, vergi bilinci ve vergi ahlakı seviyeleri ölçülmeye çalışılmış ve yapılan analiz sonucu elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Araştırma sonuçları değerlendirilerek, geliştirilen önerilere sonuçlarda yer verilerek çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyo Demografik, Vergi Bilinci, Vergi Ahlakı, Vergi Algısı, Ortaöğretim.

ABSTRACT

It has become more difficult to collect taxes, which are the most important source of income for the state, in full and in thorough. This situation necessitated the general determination of the perception, attitude and behavior process individuals develop against tax. Nowadays especially in order to prevent the situations causing the decrease in tax revenues such as tax evasion, tax avoidance and the informal economy is important to develop tax awareness and tax ethics in taxpayers. It is a fact that an advanced society with tax consciousness and tax ethics will have a low tendency to evade taxes. In this study, Determining the belief of the tax on the necessity of the tax especially for the young people in the age of growing up will provide the opportunity to develop and take measures to new tax policies.

In this study, 6.021 high school students who were studying in Bingöl city center between the ages of 14 and 19, were surveyed in 2017-2018 academic year, the students' tax awareness and tax ethics levels were tried to be measured and the findings obtained as a result of the analysis were interpreted. The results of the research were evaluated and the suggestions were developed and the study was completed. The results of the research were evaluated and the suggestions were developed and the study was completed.

Keywords: Socio Demographic, Tax Awareness, Tax Ethics, Tax Perception, High School.

1. GİRİŞ

Günümüzde devletlerin artan sorumluluklarını yerine getirebilmeleri ve sürdürülebilir kamu maliyesini gerçekleştirebilmeleri için finansman ihtiyacının artması olağan bir hal almıştır. Kamusal hizmetlerin sunulması, devletin egemenlik gücüne dayalı, hukuki cebir altında elde ettiği vergilerin önemini ortaya koymaktadır.

¹ Bu makale Esra Gür'ün İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlanmış olduğu tezden üretilmiştir.

Vergilerin devletler açısından önemi düşünüldüğünde, vergilerin başarılı bir şekilde toplanabilmesi için, mükelleflerin vergi ile ilgili yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmeleri gerekmektedir. Özellikle beyana dayalı vergi sisteminde mükelleflerin, tutum ve davranışlarını belirleyen faktörlerin doğru tespit edilmesi önem taşımaktadır. Mükellef beyanlarının gerçeği yansıtması, vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesi hususunda, denetim ve cezai yaptırımların yüksek olmasının yetersiz kaldığı günümüz literatüründe sıkça tartışılan bir konu haline gelmiştir. Mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunun sağlanması bakımından, denetim ve ceza gibi dışsal faktörlerin yanı sıra, toplumda vergi bilinci ve vergi ahlakı gibi içsel faktörlerin de gerekliliği ön plana çıkmaktadır.

Vergi bilinci, mükellefin ödediği verginin farkında olmasını ifade etmektedir. Vergi her şeyden önce vatandaşlık görevidir ve toplumla devlet arasındaki bağı ifade etmektedir. Vergi bilinci gelişmiş toplumlarda, verginin gerekliliğinin farkında olan bireyler fırsatını bulduğunda vergi kaçırma eğiliminde olmamaktadır. Vergi ahlakı ise, vergi ödemenin bireyin içsel motivasyonundan kaynaklandığını ifade etmektedir. Vergi ahlakı yüksek bireyler vergisini ödeme noktasında istekli davranmaktadır. Vergi ahlakı toplumun genel ahlakından farklı bir şekilde gelişmektedir. Toplumun genel ahlak seviyesi yüksek olsa dahi, vergi ahlakının gelişmemesi, vergi kaçırma bireyin davranışının ahlaksızlık olarak nitelendirilmesine engel teşkil etmektedir. Vergi ahlakının gelişmesi öncelikli olarak vergi bilincinin, dolayısıyla devletle birey arasındaki bağı oluşturulması ile sağlanmaktadır. Vergi bilincine sahip bir toplum, vergisini kaçırma bireye karşı, toplumu zarara uğrattığı düşüncesiyle hareket etmekte ve vergi ahlakını yansıtmış olmaktadır.

Mükellefte vergi bilinci ve vergi ahlakı, kendisine mükellefiyet tesis edilmeden önce yerleştirildiği ve geliştirildiği ölçüde sağlıklı sonuçlar elde etmek mümkün görünmektedir. Özellikle ilk ve orta öğretim sürecinde bulunan öğrencilere verginin öneminin, gerekliliğinin düzgün şekilde aktarılması önem taşımaktadır. Vergilerin sağlıklı bir şekilde toplanabilmesi adına, özellikle son yıllarda vergi bilinci ve vergi ahlakını da içeren, verginin sosyo-psikolojik açıdan değerlendirildiği çalışmalar hız kazanmasına karşın, bu çalışmalar yeterli bulunmamaktadır. Toplumun vergi algısının pozitif şekilde yönlendirilmesi, vergiye uyumun sağlanması için söz konusu bilimsel çalışmaların artması gerekmektedir.

Çalışmada, vergi bilinci ve vergi ahlakının belirleyicileri literatür taraması eşliğinde açıklanmış, orta öğretim öğrencilerinde vergi bilinci ve vergi ahlakının yaşa bağlı değişkenliğini ortaya koymak amacıyla, Bingöl İli merkezde yer alan orta öğretim kurumlarında öğrenim görmekte olan öğrencilere anket uygulaması yapılmış ve analiz edilmiştir. Çalışmada öğrencilerin ortaöğretim sürecinde yaşa bağlı olarak vergi bilinci ve vergi ahlakının değişim seyrini gözlemlemek ve bu konuda atılması gereken adımlara ışık tutmak hedeflenmiştir. Ayrıca literatür incelendiğinde, vergi bilinci ve vergi ahlakı ile ilgili gözlemlerin çoğunlukla mükelleflerde, ilköğretim öğrencilerinde gerçekleştirildiği görülmüştür. Çalışma ortaöğretim öğrencileri özelinde olması ve ayrıca yaş bağımsız değişkeni ile bağımlı değişkenler vergi bilinci ve vergi ahlakı arasındaki doğrudan ilişkiyi ölçmesi yönüyle ilk çalışma olma özelliği taşımaktadır.

2. VERGİ BİLİNCİ VE VERGİ AHLAKINI BELİRLEYEN FAKTÖRLER

Mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranışlarını etkileyen sosyal faktörlerin başında vergi bilinci ve vergi ahlakı gelmektedir.

Vergi ahlakı, vergi ödeyerek topluma katkı sağlama inancıyla vergi ödemenin ahlaki sorumluluğu olarak tanımlanabilmektedir (Torgler ve Schneider, 2007:7). Mükellefin vergi bilincine sahip olması ise, vergi ile ilgili sorumluluklarını yerine getirmesinde ve vergiye uyum sağlamasında önemli bir yere sahiptir. Vergi bilinci ve ahlakına sahip olan bir mükellefin, verginin kendisine yüklemiş olduğu sorumlulukları dürüst bir şekilde yerine getirmesi ve yaşadığı bölgedeki büyüme ve kalkınma için ödediği verginin önemini farkına varması vergi uyumsuzluğunu da ortadan kaldırmaktadır (Savitri ve Musfialdy, 2015:683).

Vergi bilinci ve vergi ahlakı birçok faktörden etkilenmektedir. Bunların başında, mükelleflerin vergiyi algılama biçimi, ekonomik, mali ve idari faktörler, sosyo-kültürel faktörler olarak sıralanabilmektedir.

2.1. Mükelleflerin Vergiyi Algılama Biçimi

Fiziksel bir objenin veya bir olayın, dışsal veya içsel dürtülerin, tutumların, yaşanan deneyimlerin kavranmasıyla ifade edilebilen algılama, aynı zamanda vergi algısını açıklamak için de önem taşımaktadır (Silah, 2005:52), (Edizdoğan, 2017:222). Tutum, kişinin çeşitli olaylara, durumlara, nesnelere, kişilere karşı olumlu ya da olumsuz değerlendirmeleri ve tepkileridir. Toplum içinde kazanılan değer, norm ve inançlar algıyı meydana getiren unsurlardır (Gürüz ve Eğinli, 2015:257). Vergiyi kamu hizmetlerinin fiyatı

gibi algılamak, verginin mantığını kavramak ve vergiyi doğru algılamak bakımından önemlidir. Bu sayede bireyler vergi vermeye önem atfederek, daha dikkatli değerlendireceklerdir. Çünkü toplumun yararına olduğu ve daha sonra hizmet olarak topluma yansıtacağı bilinci vergilere olumlu yönde bakmaya neden olacaktır. Aksi halde vergiyi devlete zorla yapılan bir ödeme, bir ceza gibi algılamak bireylerin vergi ödeme isteğinin azalmasına ve vergilemede kayıt dışı ekonominin artmasına yol açacaktır (Sağbaş ve Başoğlu, 2005:126). Mükelleflerin vergiyi algılama biçimlerini kamu harcamalarına bakış açısı ve kamu hizmetlerinden yararlanma algısı, devlete duyulan bağlılık ve güven, vergi denetim ve cezalarına yönelik algılamalar ile diğer mükelleflere ilişkin algılamalar özelinde detaylandırmak mümkündür.

2.2. Ekonomik, Mali ve İdari Faktörler

Mükellefin vergi bilinci ve vergi ahlakına etki eden ekonomik, mali ve idari faktörleri uygulanan vergi afları, vergi oranları, vergi adaleti, ekonomik bileşenler, kurumsal ve yönetsel yapı, vergi bürokrasisi ve vergi sistemi ile siyasal yapı olarak ele almak mümkündür.

2.3. Sosyo-Kültürel Faktörler

Mükellefin vergi bilinci ve vergi ahlak seviyesinin belirlenmesinde etkili olan bir diğer faktör sosyo-kültürel faktörlerdir. Bu faktörler, toplumun kültür ve gelişmişlik seviyesi, sosyo demografik faktörler, sosyal normlar ve inançlar olarak sıralanabilir.

2.3.1. Sosyo-Demografik Faktörler

İnsanların bir değil birden fazla role sahip oldukları ve kendilerini birden fazla rol içerisinde tanımlamaları sosyo demografik faktörler olarak ifade edilmektedir. Vergi bilinci ve ahlakının tespiti konusunda yapılan deneysel çalışmalar sosyo demografik faktörlerin etkisini ortaya koymaktadır. Bu faktörleri yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi, meslek şeklinde sıralamak mümkündür (Selçuk ve Kaynar, 2009:157). Söz konusu faktörlerin bütün olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Örneğin, kendini bir ülke vatandaşı olarak tanımlayan birey vergisini düzenli ödemeyi bir sosyal yükümlülük olarak görse bile, iş adamı rolü ile baktığında vergiden kaçınmanın avantajlarından yararlanmak isteyebilir (Baloğlu, 2010:18-24).

Mükelleflerin kronolojik yaşı anket çalışmalarında sıklıkla kullanılmaktadır. Yapılan çalışmalara bakıldığında, vergi kaçırmada yaşın kesin bir etkisi olmadığı görülmeye karşın, yaş arttıkça vergi kaçırmanın azaldığı görüşü hâkimdir. Yaş unsurunun vergi uyumu üzerindeki etkilerini ölçmeye yönelik yapılan bazı araştırmalara göre, genç yaşta mükellefler, gelirlerinin büyük bir kısmını tüketmek ya da tüketime yönelik kısa vadeli tasarruflara ayırmak durumundadır. Özellikle, yaş sınıflamasında 25-30 yaşlarındaki kişilerin henüz yüksek bir gelire sahip olmamaları yanında bir aile kurmak ve daha yüksek bir hayat standardına sahip olmak istemeleri nedeniyle, devletin vergi taleplerine tam bir isteksizlikle karşı durabilme ihtimalleri yüksektir (Selçuk ve Kaynar, 2009:118-119). Ayrıca bu yaşlardaki bireylerin risk alma konusunda daha cesur davranmaları diğer bir etken olarak belirtilmektedir. Bununla birlikte, 55 yaş üzeri insanların mali konularda daha tutucu olmaları, bu mükelleflerin hem harcamaların, hem de vergilerin kısılmasını istemeleri sonucunu ortaya çıkarabilmektedir. Böyle bir durumda ise, tam tersi bir yaklaşımla genç mükelleflere göre, 55 yaş ve üzeri mükellefler vergi konusunda daha isteksiz olabilirler (User, 1992:92).

Vergi uyum araştırmalarına göre, kadınlar erkeklere göre daha yüksek oranda vergi bilinci ve vergi ahlakına sahiptirler. Cinsiyet faktörüne göre, çalışmalar kadınların erkeklere göre sosyal etkilere daha fazla uyum gösterdiğini, daha kolay ikna edilebildiklerini ve kendilerine daha az güvendiklerini ortaya koymuştur (User, 1992:22,-24). Yapılan deneysel çalışmalardan elde edilen sonuçlara göre, vergi ahlakı konusunda kadınların vicdani yükümlülüklerini daha fazla hissetmeleri ve erkeklere kıyasla daha itaatkâr bir yapıya sahip olmaları, vergi uyumlarının daha yüksek olması sonucunu doğurmaktadır. Ancak günümüzde çalışan kadın sayısının artması ve kadınların erkeklerle aynı koşullarda çalışıyor olmaları konuyu tartışılır hale getirmiştir (Bedir, 2016:39).

Eğitim seviyesi, hem mükellefler tarafından vergilerin kabullenilmesi hem de verginin en iyi şekilde uygulanması açısından önem arz etmektedir (Giray, 2016:22). Eğitim seviyesinin yükselmesiyle birlikte mükellefin vergi bilinci gelişir (Chang vd, 1987:304). Toplumun eğitim seviyesinin yüksek olması, bireylerin vergilerin gerekliliğini anlamalarını kolaylaştırır. Çünkü eğitimin amaçlarından biri, sorumluluk duygusu taşıyan bilinçli bir toplum yaratmaktır. Bu çıkarım yapılan araştırma sonuçlarında da görülmektedir. Örneğin, Orvisa ve Hudson'un 860 denekle görüşerek İngiltere'de 2002 yılında yapmış

oldukları anketin sonuçlarına göre, eğitim seviyesinin artması vergi bilincini ve vergi uyumunu olumlu yönde etkilemektedir (Giray, 2016:22). Ancak tersi durum da mümkündür. Buna göre, daha iyi eğitilmiş vergi mükellefleri vergiye daha az uyum gösterebilirler. Bunun başlıca nedeni, bu kesimin vergi kaçakçılığı ve vergiden kaçınma fırsatlarını daha fazla bilmeleridir. Bu görüşü desteklemek üzere Beron, Tauchen ve Witte (1988) tarafından yapılan bir çalışmada gönüllü uyumun daha az eğilimlilerde daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir (Beron vd, 1998:5).

Mükelleflerin vergiye uyumu konusunda meslekleri açısından da farklılıklar görülebilir. Bazı mesleklerde vergi ödememe imkânları diğerlerine göre daha fazla olabilir (User, 1992:22-24). Mesleki bakımdan bakıldığında idari görev yapanlar, teknik elemanlar ve kendi işinde çalışanların diğerlerine göre gelirlerini daha fazla gizledikleri görülmüştür.

2.3.2. Demografik Faktörlerin Vergi Bilinci Ve Vergi Ahlakına Etkisini İnceleyen Çalışmalar

Vergi bilinci ve vergi ahlakının yaşa göre değişkenliğini ortaya koyan çalışmaların tespiti için yapılan literatür incelemesi sonucu bulunan bazı araştırma sonuçlarına yer verilmiştir. Ancak sağlıklı bir karşılaştırma yapabilmek adına, ortaöğretim öğrencilerinin yaşı ile söz konusu bağımlı değişkenlerde meydana gelen etkiyi ortaya koyan bir çalışmaya rastlamak mümkün olmamıştır.

Torgler ve Murphy Avustralya'da vergi ahlakının tespiti için yaptıkları çalışma, vergi ahlakı konusunda Avustralya'da gerçekleştirilen ilk deneysel çalışma olarak göze çarpmaktadır. Söz konusu çalışmada 1981 ve 1995 yıllarına ait Dünya Değerler Anketi verileri kullanılmıştır. Bu çalışmanın bağımlı değişkeni vergi ahlakı olarak belirlenmiştir. Çalışmanın bağımsız değişkenleri ise, devlete ve hukuka duyulan güven, demografik faktörlerdir. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, vergi ahlakını etkileyen faktörlerin vergi ahlakı bağımlı değişkeni üzerindeki etkisinin yıllar itibarıyla çok fazla değişkenlik göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre, devlete ve hukuka olan güven karşılaştırılan her iki yıl için de yüksektir ve vergi ahlakını olumlu yönde etkilemektedir. Benzer şekilde, demografik faktörlerden yaş arttıkça vergi ahlakının arttığı gözlenmektedir. Karşılaştırılan yıllara ait veriler incelendiğinde, kadınların erkeklere göre, vergi ahlak seviyelerinin yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. Medeni hal faktörünün ise, 1981 yılı verilerine göre vergi ahlakı üzerinde etkisinin olmadığı, 1995 yılı verilerine göre ise evli insanların bekârlara kıyasla vergi ahlakı üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Bunların yanı sıra meslek ve eğitim değişkenlerinin vergi ahlakı üzerinde etkisiz olduğu sonucuna varılmıştır (Torgler ve Murphy: 2004:298-335).

İpek ve Kaynar tarafından, demografik faktörlerin vergi uyumuna etkisini araştırdıkları çalışmada, Çanakkale ili Merkez İlçesinde yer alan 409 gelir vergisi mükellefine anket uygulanmıştır. Buna göre, yaş, medeni durum, cinsiyet, ailedeki birey sayısı ve eğitim düzeyinin vergi uyumu üzerinde kimi unsurlar bazında etkili olduğu tespit edilmiştir (İpek ve Kaynar, 2009:116-130).

Can ve Duran tarafından İstanbul'da vergi ahlakını ölçmek ve vergi ahlakını belirleyen demografik faktörleri tespit etmek amacıyla 1025 mükellef üzerinde anket çalışması yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında vergi ahlakını belirlemede yaşın, eğitim faktörünün ve medeni durumun etkisi araştırılmış, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Can ve Duran, 2015:55-71).

Sandalcı, Sandalcı ve Karaaslan tarafından yapılan çalışmada, vergi ahlakını belirleyen faktörler anket çalışması yoluyla tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla Dumlupınar Üniversitesi 3 fakülte ve 2 yüksekokuldan kolayda örnekleme yoluyla seçilen 1108 öğrenciye anket uygulanmış ve gelir düzeyi, sınıf ve yaş ile vergi ahlakı düzeyi arasında ters bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Sandalcı, 2015:16-32).

3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, gelecekte potansiyel vergi mükellefi olarak görülen öğrencilerin vergi bilinci ve vergi ahlakının yaşa bağlı değişkenliğinin ölçülmesi, vergiye karşı geliştirdikleri algı ve bu algının oluşmasına etki eden faktörlerin değerlendirilmesidir. Bu değerlendirme sonucunda öğrencilerin vergi bilinci ve ahlakının geliştirilmesi ve bu amaçla yapılacak çalışmalara yardımcı olmak amaçlanmıştır. Ayrıca çalışma ortaöğretim öğrencilerinde söz konusu değişkenler arası ilişkiyi ortaya koymak ve literatüre bu konuda destek olmayı amaçlamaktadır.

3.2. Araştırmanın Ana Kitle ve Örneklemi

Araştırmanın evreninde 2018 yılı verilerine göre, Bingöl İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Bingöl İli merkez ortaöğretim (lise) kurumlarında öğrenim gören 10.030 öğrenci bulunmaktadır. Bu amaçla, yapılan analizlerin daha sağlıklı sonuç vermesi adına çalışmada, tüm liselere ulaşılmaya çalışılmış ve belirli bir ayrıma (Anadolu Lisesi, Mesleki ve Teknik Lise vb.) gidilmemiştir. Saha araştırması sonucunda 6.021 lise öğrencisine anket uygulaması yapılmış ve araştırmaya dâhil edilmiştir. Bu kapsamda, araştırmanın örneklemini, Bingöl İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı Bingöl İli merkez ortaöğretim kurumlarında, 2017-2018 eğitim öğretim yılında öğrenim görmekte olan 6.021 öğrenci oluşturmaktadır.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada veriler anket yöntemiyle toplanmıştır. Anket çalışmasının yapılabilmesi için öncelikle Bingöl İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmış ve sonrasında liselere gidilerek, sınıf ortamında, yüz yüze uygulama gerçekleştirilmiştir. Anket tekniği en basit anlamıyla soru-cevap şeklinde uygulanan bir veri toplama yöntemidir. Fakat anketin standart birkaç soruyu hazırlamaktan öte, hedef kitleye uygun olması, güvenilirliğinin test edilmiş olması ve deneklere gerekli bilgiler verildikten sonra uygulanması önem taşımaktadır (Erdoğan, 2007:18). Bu amaçla, anket uygulaması öncesi öncelikle vergi, vergi bilinci ve vergi ahlakı ile ilgili olarak gerekli açıklamalar yapılmış, ankette yer alan soru ve ifadelerle ilişkin anlaşılmayan noktalar açıkça ifade edilmiştir.

Araştırma betimleyici istatistikler kullanılarak incelenmiştir. Betimsel istatistik genel olarak "ne" sorusunu sormakta ve verilen cevapların yorumlanmasını kolaylaştırmaktadır. Anket formunda, araştırmaya katılan öğrencilerin sosyo demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sınıflayıcı ve sıralayıcı ölçekte 8 adet soru bulunmaktadır. Ankette yer alan 20 soruluk 5 dereceli Likert ölçeğine² göre hazırlanmış ve ifadelerle verilen yanıtlar dâhilinde, öğrencilerin vergi bilinci ve vergi ahlakını ölçmek amaçlanmıştır.

Araştırma sahasında yapılan anket uygulaması tamamlandıktan sonra, anket formlarından elde edilen veriler SPSS 17,0 programıyla analiz edilmiş ve analiz sonuçları yorumlanmıştır.

Ankette yer alan ifadeler için sıklık analizi yapılmıştır. Sıklık veya frekans analizi, herhangi bir kategorik veri seti içinde bulunan bir veriye ait sıklık değerlerini tespit etmek için kullanılmaktadır (Baş, 2013:113). Bu çalışmada veri girişi yapılırken kadın için (1), erkek için (2) sayısı verilmiş ve dolayısıyla sınıflayıcı ölçek yoluyla veri elde edilmiştir. Yine anne çalışma ve baba çalışmada da meslek türleri bakımından her bir meslek için, (1) ve (8) sayı aralığı verilmiş olup sınıflayıcı ölçeğe uygun veri elde edilmiştir. Ayrıca, Likert tipi ölçekte yer alan ifadelerin sisteme veri girişi sıralayıcı ölçek yoluyla yapılmıştır. Araştırmada değişkenlerin normallik varsayımını karşılamadığı, Kolmogorov-Smirnov Test sonucu tespit edilmiştir ($p=,001<,05$).

Araştırmada kullanılan parametrik olmayan testler Ki-Kare Testi, Kruskal Wallis H Testi ve Medyan Testi'dir. Ki-Kare Testi, kategorik nitelikteki farklı değişkenlerin birbirleri ile arasındaki ilişki durumunu test etmek için kullanılmaktadır. Araştırma verilerinin analizinde bazı değişkenler için Ki-Kare, bazı değişkenler için de Kruskal Wallis H ve Medyan Testinden faydalanılmasının nedeni, her ne kadar değişkenler her bir kategori için yeterli sayıda örneklem gösteriyor olsa da, öğrencilerin yanıtlarının sıklık verilerinde kimi zaman yetersizliğin gözlenmekte olmasıdır. Bundan dolayı, yanıtlardaki sıklık sayısı beşin altında olanlar için Kruskal Wallis H Testi ve onu tamamlayıcı nitelikte olan Medyan Testi kullanılmıştır. Ki-Kare Test sonucuna göre değişkenler arasındaki ilişki farklılık gösterebilmektedir. Buna göre anlamlılık değeri 0,05'ten küçükse, iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Eğer Ki-Kare Test sonucu anlamlılık değeri 0,05'ten büyükse iki değişken arasında anlamlı bir ilişkiden bahsetmek mümkün değildir (İslamoğlu ve Almaçık, 2014:444). Kruskal Wallis H Testi ise, ele alınan değişkenden iki ya da daha fazla kategorinin ortalama sıra sayıları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını test etmektedir. Testin kullanılabilmesi için, değişkenin en azından ordinal ölçüm seviyesinde olması gerekmektedir. Araştırma verilerinin analizinde kullanılan diğer bir test ise Medyan Testidir. Medyan Testinde, tüm gruptaki veriler bütünleştirilerek medyan hesaplanmakta ve her gruptan kaç verinin bu medyan değerinin altında ve üstünde olduğu belirlenmektedir. Eğer farklı gruplar için medyanın altında ve üstünde kalan veri sayıları arasında önemli sapmalar ortaya çıkıyorsa gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu sonucuna varılmaktadır (Özdemir, 2016:343-344).

² Likert Ölçeği "Tamamen Katılıyorum, Katılıyorum, Kararsızım, Katılmıyorum, Hiç Katılmıyorum" ifadelerinden oluşturulmuştur.

3.4. Araştırmanın Sınırlılığı

Araştırma, Bingöl İli merkezde yer alan ortaöğretim kurumlarında öğrenim görmekte olan öğrencilerin tümüne anket uygulaması yapılarak, öğrencilerin vergi bilinci ve vergi ahlakını oluşturan unsurlarla ilgili görüşleri çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamına ortaöğretim öğrencilerinin dâhil edilmesindeki amaç, ortaöğretim sürecinde, öğrencilerin vergi bilinci ve vergi ahlakının yaşa göre değişkenliğinin tespiti ve geliştirilmesi yönünde atılacak adımlara yardımcı olmaktır. Bu nedenle araştırma, Bingöl İli merkezde yer alan orta öğretim kurumlarında öğrenim görmekte olan 6.021 öğrenci ile sınırlandırılmıştır.

Anket uygulaması yapıldığı sırada okulda bulunmayan, anket formunu doldurmak istemeyen öğrenciler ile güven sağlamadığı kanaati gereği değerlendirme kapsamı dışında tutulan anket formlarını, araştırmanın diğer sınırları olarak belirtmek mümkündür.

3.5. Araştırma Problemi ve Hipotezleri

Öğrencilerin yaşı ile vergi bilinci ve vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Verilere ilişkin analiz yapılırken istatistik anlamlılık testlerinin hipotezlerle ilişkilendirilmesi, o testin güçlendirilmesi adına büyük önem taşımaktadır (Aziz, 2014:170). Hipotez, bir kuramsal önermenin deneysel kanıtlarla test edilmemiş ve doğrulanmamış olan, deneysel olarak test edilebilir bir versiyonudur. Bir ilişki hakkında geçici bildirimdir (Neuman, 2017:89). Araştırma kapsamında öğrencilerin vergi bilinci ve vergi ahlakını belirleyen faktörlerin tespiti ve deneysel bulgularla test edilebilmesi için hipotezler geliştirilmiştir. Araştırma kapsamında yapılan her bir test için ayrı ayrı geliştirilen hipotezler, test sonuçları ile birlikte sunulmuştur.

3.6. Araştırmada Kullanılan Anketin Güvenilirliği

Ölçeğin taşınması gereken özelliklerden birisi olan güvenilirlik, bir ölçme aracıyla aynı koşullarda tekrarlanan ölçümlerde elde edilen ölçüm değerlerinin kararlılığının bir göstergesidir (Ercan ve Kan, 2004:212).

SPSS 17,0 paket programına girilen anket sorularının güvenilir olup olmadığını ölçmek amacıyla, Cronbach Alpha Testi kullanılmıştır. Güvenilirlik analizi yapılırken, vergi bilinci ve vergi ahlakı ile ilgili soru ve ifadeler analize dâhil edilmiştir. Anketin güvenilirlik alpha katsayısı ve standardize edilmiş alpha katsayısı 0,83 olarak bulunmuştur. Söz konusu değer, sosyal bilimler alanında yapılan anket çalışmaları için belirlenen güvenilirlik katsayısına göre anketin güvenilir olduğu sonucunu doğurmaktadır. Ayrıca tüm sorulara ait alpha katsayıları 0,3'ten büyük olduğu için hiçbir sorunun ölçekten çıkarılmasına ihtiyaç bulunmamaktadır.

4. BULGU VE YORUMLAR

4.1. Sıklık Analizi Bulguları

Tablo 1. Demografik Faktörlere Ait Bulgular

Yaş	<i>f</i>	%
14	268	4,5
15	1625	27,0
16	1736	28,8
17	1592	26,4
18	682	11,3
19	118	2,0
Toplam	6021	100
Sınıf	<i>f</i>	%
9	1900	31,6
10	1650	27,4
11	1678	27,9
12	793	13,2
Toplam	6021	100
Cinsiyet	<i>f</i>	%
Kadın	3353	55,7
Erkek	2668	44,3
Toplam	6021	100

Baba Öğrenim Durumu	<i>f</i>	%
Okur-yazar değil	421	7,0
Okur-yazar / İlkokul mezunu	2515	41,8
Ortaokul mezunu	1278	21,2
Lise veya dengi okul mezunu	1114	18,5
Üniversite veya yüksekokul mezunu	693	11,5
Toplam	6021	100
Anne Öğrenim Durumu	<i>f</i>	%
Okur-yazar değil	1806	30,0
Okur-yazar / İlkokul mezunu	2716	45,1
Ortaokul mezunu	905	15,0
Lise veya dengi okul mezunu	456	7,6
Üniversite veya yüksekokul mezunu	138	2,3
Toplam	6021	100
Anne Çalışma	<i>f</i>	%
Çalışmıyor / Ev Hanımı	5664	94,1
Büro Personeli (Özel Sektör)	31	0,5
İşçi	64	1,1
Serbest Meslek	85	1,4
Memur	107	1,8
Yönetici	11	0,2
Esnaf	23	0,4
Diğer (Emekli, Vefat)	36	0,6
Toplam	6021	100
Baba Çalışma	<i>f</i>	%
Çalışmıyor / Çalışma engeli var	275	4,6
Büro Personeli (Özel Sektör)	93	1,5
İşçi	680	11,3
Serbest Meslek	2958	49,1
Memur	940	15,6
Yönetici	64	1,1
Esnaf	512	8,5
Diğer (Emekli, Vefat)	499	8,3
Toplam	6021	100
Aylık Gelir	<i>f</i>	%
0-1000 TL arası	1626	27,0
1001-2000 TL arası	2891	48,0
2001 ve üzeri	1504	25,0
Toplam	6021	100

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, öğrencilerin yaş aralıklarına ilişkin dağılım 14 ve 19 yaş aralığında gerçekleşmiştir. Buna göre, 16 yaş grubundaki 1736 (%28,8) öğrenci en fazla katılımın olduğu yaş grubudur. En az katılım ise, 19 yaş grubunda 118 (%2) bulunmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğu 1.900 (%32), 9. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Bunu 11. sınıf 1.678 (%28) öğrenci ile takip etmektedir. En az katılım ise 793 (%13) öğrenci ile 12. sınıfta gerçekleşmiştir. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre sıklık dağılımı sonuçlarına bakıldığında kadın öğrencilerin 3.353 (% 55,7) ile erkek öğrencilerden 2.668 (%44,3) daha fazla olduğu görülmektedir. Çalışmaya katılan öğrencilerin baba öğrenim düzeylerine göre dağılımları incelendiğinde öğrencilerin babalarının en çoğunun okur-yazar / İlkokul mezunu 2.515 (%41,8), en azının ise okur-yazar olmadığı 421 (%7) görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin anne öğrenim düzeylerine göre dağılımına bakıldığında, en çok 2.716 (%45,1) öğrencinin annelerinin okur-yazar / İlkokul mezunu olduğunu, en az 138 (%2,3) öğrencinin ise annelerinin üniversite veya yüksekokul mezunu olduğunu belirttikleri görülmektedir. Çalışmaya katılan öğrencilerin anne çalışma durumuna göre dağılımı incelendiğinde, öğrencilerin annelerinin en fazla çalışmıyor/ev hanımı 5.664 (%94,1), en az yönetici 11 (%0,2) olduğu görülmektedir. Çalışmaya katılan öğrencilerin baba çalışma durumu dağılımına göre, en fazla serbest meslek 2.958 (%49,1), en az yönetici 64 (%1,1) olduğu görülmektedir. Çalışmaya katılan öğrencilerin ailelerinin aylık gelir durumu

incelendiğinde, 1000-1500 TL arası gelir grubunun 2.891 (%48) en fazla olduğu görülmektedir. Diğer gelir grubundakiler birbirine yakın bir dağılım göstermektedir.

Tablo 2. İfadelere Ait Bulgular

İFADELER	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Devletin (eğitim, sağlık, güvenlik vb.) ve Belediyelerin sunduğu hizmetler (su, kanalizasyon, çöp toplama vb.) ile okulumuzun giderleri (çalışan personelin maaşı, elektrik, su, hizmetli giderleri vb.) borçlanarak karşılanıyor.	1050	17,4	1164	19,3	1884	31,3	919	15,3	1004	16,7
Devletin (eğitim, sağlık, güvenlik vb.) ve Belediyelerin sunduğu hizmetler (su, kanalizasyon, çöp toplama vb.) ile okulumuzun giderleri (çalışan personelin maaşı, elektrik, su, hizmetli giderleri vb.) başış yapılarak karşılanıyor.	1228	20,4	1447	24,0	1729	28,7	1022	17,0	595	9,9
Devletin (eğitim, sağlık, güvenlik vb.) ve Belediyelerin sunduğu hizmetler (su, kanalizasyon, çöp toplama vb.) ile okulumuzun giderleri (çalışan personelin maaşı, elektrik, su, hizmetli giderleri vb.) ödenen vergiler ile karşılanıyor.	471	7,8	472	7,8	1321	21,9	1824	30,3	1933	32,1
Devletin varlığı için vergi ödenmesi gerekir.	556	9,2	598	9,9	1092	18,1	1824	30,3	1951	32,4
Vergiler tam ödenmediği takdirde devlet hizmetleri aksayacaktır.	568	9,4	690	11,5	1118	18,6	1861	30,9	1784	29,6
Vergi ödemek vatandaşlık görevidir.	523	8,7	512	8,5	987	16,4	1755	29,1	2244	37,3
Ödenen vergiler okul, yol, su, köprü olarak geri dönecektir.	713	11,8	692	11,5	1155	19,2	1627	27,0	1834	30,5
Devletin vergi gelirlerini doğru yerlere harcadığına inanıyorum.	1175	19,5	1011	16,8	1771	29,4	1052	17,5	1012	16,8
Para kazanmaya başlayınca vergi vermek isterim.	1052	17,5	714	11,9	1418	23,6	1494	24,8	1343	22,3
Her alışverişimde fiş- fatura alırım.	543	9,0	595	9,9	976	16,2	1754	29,1	2153	35,8
Alışveriş sırasında fiş-fatura almayan vatandaşı uyarırım.	1492	24,8	1276	21,2	1276	21,2	1041	17,3	936	15,5
Fiş ya da fatura almak yerine ürün fiyatının düşürülmesini isterim	1081	18,0	962	16,0	1276	21,2	1111	18,5	1591	26,4
Bir tanıdığım vergi kaçırırsa onu uyarırım.	794	13,2	580	9,6	1287	21,4	1624	27,0	1736	28,8
Fiş- fatura kesmeyi görürsem vergi dairesine ihbar ederim.	1193	19,8	1014	16,8	1713	28,5	1046	17,4	1055	17,5
Ülkemizde vergi bilincinin tam olarak yerleştiğine inanıyorum	1818	30,2	1261	20,9	1432	23,8	803	13,3	707	11,7
Toplumun eğitim seviyesinin yükselmesi vergi ödemeyi artırır.	967	16,1	745	12,4	1430	23,8	1382	23,0	1497	24,9
Vergi kaçırarlara ağır cezalar verilmesi vergi ödemeyi artırır.	980	16,3	833	13,8	1430	23,8	1274	21,2	1504	25,0
Ödediğim verginin nerelere harcadığını öğrenmem vergi ödememi kolaylaştırır.	450	7,5	378	6,3	872	14,5	1535	25,5	2786	46,3
Ödenen vergiler toplumun gelişmesi için önemli bir katkı sağlamaktadır.	663	11,0	515	8,6	1352	22,5	1632	27,1	1859	30,9
Yolsuzluk haberleri vergi ödeme eğilimini azaltır.	962	16,0	553	9,2	1855	30,8	1117	18,6	1534	25,5

Araştırmaya katılan öğrencilerin hizmetlerin borçlanılarak karşılandığı düşüncesine göre dağılımları incelendiğinde, 1.923 (%32) öğrenci devletin ve belediyelerin kamu hizmetlerini borçlanarak karşıladığını düşünmektedir. Öğrencilerin 2.214 (%36,7)'sinin katılmadığı görülmektedir. Öğrencilerin hizmetlerin başışla karşılandığı düşüncesine göre dağılımları incelendiğinde, 1.617 (%26,9) öğrencinin katıldığı, 2.675 (%44,4) öğrencinin ise bu düşünceye katılmadığı anlaşılmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin hizmetlerin ödenen vergiler ile karşılandığı düşüncesine göre dağılımları incelendiğinde, öğrencilerin 3.757 (%62,4) öğrenci devletin ve belediyelerin kamu hizmetlerini ödenen vergiler ile karşıladığını düşünmektedir. 943 (%15,6)'sının bu fikre katılmadığı görülmektedir. Araştırmaya katılanların 3.775 (%62,7)'si devletin varlığı için vergi ödenmesi gerektiğini düşünürken, 1.154 (%19,1)'i bu ifadeye katılmadıklarını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılanların 3.645 (%60,5)'i vergiler tam ödenmediği takdirde devlet hizmetlerinin aksayacağı düşüncesine katılmakta, 1.258 (%20,9)'u ise katılmamaktadır.

Katılımcıların 3.999 (%66,4)'ü vergi ödemem vatandaşlık görevi olduğu ifadesine katılırken, 1.035 (%17,2)'si ise, katılmadıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin 3.461 (%57,5)'i ödenen vergilerin okul, yol, su, köprü olarak geri döneceği ifadesine katılmakta iken, 1.405 (%23,3) öğrenci katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların 2.064 (%34,3)'ünün devletin vergi gelirlerini doğru yerlere harcadığı ifadesine katıldıkları görülmektedir. 2.186 (%36,3) öğrenci ise bu ifadeye katılmamaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin 2.837 (%47,1)'i para kazanmaya başlayınca vergi vermek isteyecekleri ifadesine katıldıklarını, 1.766 (%29,4)'ü ise katılmadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların 3.907 (%64,9)'u "her alışverişimde fiş-fatura alırım" ifadesine katıldıklarını, 1.138 (%18,9)'u ise katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin 1.977 (%32,8)'inin "alışveriş sırasında fiş-fatura almayan vatandaşı uyarırım" ifadesine

katıldıkları, 2.768 (%46)'sının ise katılmadıkları görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin 2.702 (%44,9)'unun "fiş ya da fatura almak yerine ürün fiyatının düşürülmesini isterim" ifadesine katıldıkları, 2.043 (%34)'ünün ise katılmadıkları görülmektedir. Öğrenciler "bir tanıdığım vergi kaçırırsa onu uyarırım" ifadesine 3.360 (%55,8) ile katılmakta, 1.374 (%22,8) ile katılmamaktadırlar. Katılımcıların 2.101 (%34,9)'unun "fiş- fatura kesmeyi görürsem vergi dairesine ihbar ederim" ifadesine katıldıkları, 2.207 (%36,6)'sının ise katılmadıkları görülmektedir. Öğrencilerin 1.510 (%25)'i ülkemizde vergi bilincinin tam olarak yerleştiğine inandıklarını belirtirken, 3.079 (%51,1)'i ise inanmadıklarını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan öğrencilerin 2.879 (%47,9)'unun toplumun eğitim seviyesinin yükselmesinin vergi ödemeyi artıracığı fikrine katıldıkları, 1.712 (%28,5) öğrencinin ise katılmadıkları görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin 2.778 (%46,2)'sinin vergi kaçırarlara ağır cezalar verilmesinin vergi ödemeyi artıracığı fikrine katıldıkları, 1.813 (%30,1) öğrencinin ise katılmadıkları görülmektedir. "Ödediğim verginin nerelere harcandığını öğrenmem vergi ödememi kolaylaştırır" ifadesine öğrencilerin 4.321 (%71,8)'inin katıldıkları görülmektedir. 828 (%13,8) öğrenci ise bu ifadeye katılmamaktadır. Katılımcıların 3.491 (%58)'inin "ödenen vergiler toplumun gelişmesi için önemli bir katkı sağlamaktadır" ifadesine katıldıkları görülmektedir. 1.178 (%19,6) öğrencinin ise bu ifadeye katılmadığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin 2.651 (%44,1)'inin "yolsuzluk haberleri vergi ödeme eğilimini azaltır" ifadesine katıldıkları görülmektedir. 1.515 (%25,2) öğrencinin ise bu ifadeye katılmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 3. Kruskal Wallis H Testi ve Medyan Test Sonuçları

İfadeler	Yaş	n	Sıra Ortalaması	P (Kruskal Wallis H Testi)	P (Medyan Test)
Devletin (eğitim, sağlık, güvenlik vb.) ve Belediyelerin sunduğu hizmetler (su, kanalizasyon, çöp toplama vb.) ile okulumuzun giderleri (çalışan personelin maaşı, elektrik, su, hizmetli giderleri vb.) borçlanarak karşılanıyor.	14	264	3155,84	,001	,049
	15	1621	3003,15		
	16	1741	3090,97		
	17	1595	3039,95		
	18	682	2720,57		
Devletin (eğitim, sağlık, güvenlik vb.) ve Belediyelerin sunduğu hizmetler (su, kanalizasyon, çöp toplama vb.) ile okulumuzun giderleri (çalışan personelin maaşı, elektrik, su, hizmetli giderleri vb.) bağış yapılarak karşılanıyor.	14	264	2931,35	,001	,001
	15	1621	2919,68		
	16	1741	3101,63		
	17	1595	3150,85		
	18	682	2701,69		
Devletin (eğitim, sağlık, güvenlik vb.) ve Belediyelerin sunduğu hizmetler (su, kanalizasyon, çöp toplama vb.) ile okulumuzun giderleri (çalışan personelin maaşı, elektrik, su, hizmetli giderleri vb.) vergiler ile karşılanıyor.	14	264	2859,16	,001	,013
	15	1621	2859,96		
	16	1741	3020,03		
	17	1595	3148,62		
	18	682	3080,49		
Devletin varlığı için vergi ödenmesi gerekir.	14	264	2693,53	,001	,001
	15	1621	2859,24		
	16	1741	3000,53		
	17	1595	3209,83		
	18	682	3060,94		
Vergiler tam ödenmediği takdirde devlet hizmetleri aksayacaktır.	14	264	2900,22	,001	,001
	15	1621	2801,88		
	16	1741	3022,73		
	17	1595	3169,59		
	18	682	3131,70		
Vergi ödemek vatandaşlık görevidir.	14	264	2561,63	,001	,001
	15	1621	2740,49		
	16	1741	3058,75		
	17	1595	3262,17		
	18	682	3122,20		
Ödenen vergiler okul, yol, su, köprü olarak geri dönecektir.	14	264	2616,75	,001	,001
	15	1621	2743,57		
	16	1741	3061,66		
	17	1595	3235,70		
	18	682	3122,20		

	18	682	3129,82		
	19	118	3095,39		
Devletin vergi gelirlerini doğru yerlere harcadığına inanıyorum.	14	264	2778,70	,001	,001
	15	1621	2821,52		
	16	1741	3040,31		
	17	1595	3178,95		
	18	682	3093,76		
	19	118	2952,58		
Para kazanmaya başlayınca vergi vermek isterim.	14	264	2782,89	,001	,001
	15	1621	2847,85		
	16	1741	3024,26		
	17	1595	3179,40		
	18	682	3051,33		
	19	118	3057,56		
Her alışverişimde fiş- fatura alırım.	14	264	2855,89	,225	,739
	15	1621	2952,19		
	16	1741	3020,57		
	17	1595	3047,35		
	18	682	3097,39		
	19	118	3034,00		
Alışveriş sırasında fiş-fatura almayan vatandaşları uyarırım.	14	264	2861,80	,001	,001
	15	1621	2936,88		
	16	1741	3049,84		
	17	1595	3134,98		
	18	682	2897,96		
	19	118	2767,43		
Fiş ya da fatura almak yerine ürün fiyatının düşürülmesini isterim.	14	264	3074,77	,077	,175
	15	1621	3076,40		
	16	1741	3023,54		
	17	1595	2991,36		
	18	682	2840,98		
	19	118	3032,86		
Bir tanıdığım vergi kaçırırsa onu uyarırım.	14	264	2628,71	,001	,001
	15	1621	2810,70		
	16	1741	3011,96		
	17	1595	3204,54		
	18	682	3139,75		
	19	118	3243,60		
Fiş- fatura kesmeyi görürsem vergi dairesine ihbar ederim.	14	264	2890,86	,006	,023
	15	1621	2916,58		
	16	1741	3010,76		
	17	1595	3141,45		
	18	682	2995,97		
	19	118	2904,06		
Ülkemizde vergi bilincinin tam olarak yerleştiğine inanıyorum.	14	264	3058,56	,001	,002
	15	1621	2973,88		
	16	1741	3029,90		
	17	1595	3124,77		
	18	682	2817,97		
	19	118	2713,51		
Toplumun eğitim seviyesinin yükselmesi vergi ödemeyi artırır.	14	264	2801,28	,002	,042
	15	1621	2900,35		
	16	1741	3036,64		
	17	1595	3127,74		
	18	682	3031,49		
	19	118	2925,61		
Vergi kaçıranlara ağır cezalar verilmesi vergi ödemeyi artırır.	14	264	2801,28	,581	,666
	15	1621	2900,35		
	16	1741	3036,64		
	17	1595	3127,74		
	18	682	3031,49		
	19	118	2925,61		
Ödediğim verginin nerelere harcadığını öğrenmem vergi ödememi kolaylaştırır.	14	264	3073,29	,001	,001
	15	1621	2905,82		
	16	1741	2958,90		

	17	1595	3059,12		
	18	682	3209,22		
	19	118	3289,24		
Ödenen vergiler toplumun gelişmesi için önemli bir katkı sağlamaktadır.	14	264	2664,51	,001	,001
	15	1621	2825,33		
	16	1741	3020,86		
	17	1595	3189,37		
	18	682	3096,81		
Yolsuzluk haberleri vergi ödeme eğilimini azaltır.	19	118	3284,43	,025	,449
	14	264	3239,34		
	15	1621	3054,11		
	16	1741	2985,67		
	17	1595	2937,64		
	18	682	3005,56		
	19	118	3304,56		

“Devletin (eğitim, sağlık, güvenlik vb.) ve belediyelerin sunduğu hizmetler (su, kanalizasyon, çöp toplama vb.) ile okulumuzun giderleri (çalışan personelin maaşı, elektrik, su, hizmetli giderleri vb.) borçlanarak karşılanıyor” ifadesine göre, öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. 14 yaşındaki öğrenciler diğer yaş gruplarındaki öğrencilere göre bu düşünceye daha çok katılmaktadır. Medyan Test sonuçlarında da benzer şekilde söz konusu iki değişken arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur.

“Devletin (eğitim, sağlık, güvenlik vb.) ve belediyelerin sunduğu hizmetler (su, kanalizasyon, çöp toplama vb.) ile okulumuzun giderleri (çalışan personelin maaşı, elektrik, su, hizmetli giderleri vb.) başıyla karşılanıyor” ifadesinde öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. 17 yaşındaki öğrenciler diğer yaş gruplarındaki öğrencilere göre bu düşünceye daha çok katılmaktadır. Medyan Test sonuçlarında da benzer şekilde söz konusu iki değişken arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur.

“Devletin (eğitim, sağlık, güvenlik vb.) ve belediyelerin sunduğu hizmetler (su, kanalizasyon, çöp toplama vb.) ile okulumuzun giderleri (çalışan personelin maaşı, elektrik, su, hizmetli giderleri vb.) vergilerle karşılanıyor” ifadesinde öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. 17 yaşındaki öğrenciler diğer yaş gruplarındaki öğrencilere göre bu düşünceye daha çok katılmaktadır. Medyan Test sonuçlarında da benzer şekilde söz konusu iki değişken arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur.

“Devletin varlığı için vergi ödenmesi gerekir” ifadesine yönelik öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. 17 yaşındaki öğrenciler diğer yaş gruplarındaki öğrencilere göre bu düşünceye daha çok katılmaktadır. Medyan Test sonuçlarında da benzer şekilde söz konusu iki değişken arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur.

“Vergiler tam ödenmediği takdirde devlet hizmetlerinin aksayacaktır” ifadesine yönelik öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. 17 yaşındaki öğrenciler diğer yaş gruplarındaki öğrencilere göre bu düşünceye daha çok katılmaktadır. Medyan Test sonuçlarında da benzer şekilde söz konusu iki değişken arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur.

“Vergi ödemek vatandaşlık görevidir” ifadesine göre öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. 17 yaşındaki öğrenciler diğer yaş gruplarındaki öğrencilere göre bu düşünceye daha çok katılmaktadır. Medyan Test sonuçlarında da benzer şekilde söz konusu iki değişken arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur.

“Ödenen vergiler okul, yol, su, köprü olarak geri dönecektir” ifadesine yönelik öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. 17 yaşındaki öğrenciler diğer yaş gruplarındaki öğrencilere göre bu düşünceye daha çok katılmaktadır. Medyan Test sonuçlarında da benzer şekilde söz konusu iki değişken arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur.

“Devletin vergi gelirlerini doğru yerlere harcadığına inanıyorum” ifadesine yönelik öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. 17 yaşındaki öğrenciler diğer yaş gruplarındaki öğrencilere göre bu düşünceye daha çok katılmaktadır. Medyan Test sonuçlarında da benzer şekilde söz konusu iki değişken arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur.

“Para kazanmaya başlayınca vergi vermek isterim” ifadesine göre öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. 17 yaşındaki öğrenciler diğer yaş gruplarındaki öğrencilere göre bu

düşünceye daha çok katılmaktadır. Medyan Test sonuçlarında da benzer şekilde söz konusu iki değişken arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur.

“Her alışverişimde fiş- fatura alırım” ifadesine ilişkin öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. 18 yaşındaki öğrenciler diğer yaş gruplarındaki öğrencilere göre bu düşünceye daha çok katılmaktadır. Medyan Test sonuçlarında da benzer şekilde söz konusu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

“Alışveriş sırasında fiş-fatura almayan vatandaşı uyarırım” ifadesine göre öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. 17 yaşındaki öğrenciler diğer yaş gruplarındaki öğrencilere göre fiş ya da fatura almayan vatandaşı uyaracaklarını daha fazla ifade etmişlerdir. Medyan Test sonuçlarında da benzer şekilde söz konusu iki değişken arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

“Fiş ya da fatura almak yerine ürün fiyatının düşürülmesini isterim” ifadesine yönelik öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Medyan Test sonuçlarında da benzer şekilde söz konusu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

“Bir tanıdığım vergi kaçırırsa onu uyarırım” ifadesine göre öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. 19 yaşındaki öğrenciler diğer yaş gruplarındaki öğrencilere göre vergi kaçırmanın görüldüklerinde uyaracaklarını daha fazla ifade etmişlerdir. Medyan Test sonuçlarında da benzer şekilde söz konusu iki değişken arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

“Fiş- fatura kesmeyi görürsem vergi dairesine ihbar ederim” ifadesi için öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. 17 yaşındaki öğrenciler diğer yaş gruplarındaki öğrencilere göre fiş-fatura kesmeyi görüldüklerinde vergi dairesine ihbar edeceklerini daha fazla ifade etmişlerdir. Medyan Test sonuçlarında da benzer şekilde söz konusu iki değişken arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

“Ülkemizde vergi bilincinin tam olarak yerleştiğine inanıyorum” ifadesine göre öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. 17 yaşındaki öğrenciler diğer yaş gruplarındaki öğrencilere göre ülkemizde vergi bilincinin tam olarak yerleştiğine inandıklarını daha fazla ifade etmişlerdir. Medyan Test sonuçlarında da benzer şekilde söz konusu iki değişken arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

“Toplumun eğitim seviyesinin yükselmesi vergi ödemeyi artırır” ifadesine bakıldığında öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. 17 yaşındaki öğrenciler diğer yaş gruplarındaki öğrencilere göre toplumun eğitim seviyesinin yükselmesinin vergi ödemeyi artıracaklarını daha fazla ifade etmişlerdir. Medyan Test sonuçlarında da benzer şekilde söz konusu iki değişken arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

“Vergi kaçıranlara ağır cezalar verilmesi vergi ödemeyi artırır” ifadesine ilişkin öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Medyan Test sonuçlarında da benzer şekilde söz konusu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

“Ödediğim verginin nerelere harcandığını öğrenmem vergi ödememi kolaylaştırır” ifadesinde öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. 19 yaşındaki öğrenciler diğer yaş gruplarındaki öğrencilere göre ödenen verginin nerelere harcandığının bilinmesinin vergi ödemeyi kolaylaştıracağını daha fazla ifade etmişlerdir. Medyan Test sonuçlarında da benzer şekilde söz konusu iki değişken arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

“Ödenen vergiler toplumun gelişmesi için önemli bir katkı sağlamaktadır” ifadesine yönelik öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. 19 yaşındaki öğrenciler diğer yaş gruplarındaki öğrencilere göre ödenen vergilerin toplumun gelişmesi için önemli bir katkı sağlayacağını daha fazla ifade etmişlerdir. Medyan Test sonuçlarında da benzer şekilde söz konusu iki değişken arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

“Yolsuzluk haberleri vergi ödeme eğilimini azaltır” ifadesine göre öğrencilerin yolsuzluk haberlerinin vergi ödeme eğilimini azaltacağı hakkındaki görüşleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. 19 yaşındaki öğrenciler diğer yaş gruplarındaki öğrencilere göre yolsuzluk haberlerinin vergi ödeme eğilimini azaltacağını daha fazla ifade etmişlerdir. Medyan Test sonuçlarına göre ise bu iki değişken arasındaki ilişki anlamsız bulunmuştur.

Yaş değişkeni ile aralarında anlamlı ilişki tespit edilen ifadeler bir arada değerlendirildiğinde, vergi bilinci ve vergi ahlakının genel olarak yaşla birlikte arttığını söylemek mümkündür. Ortaya çıkan bu sonuç Torgler (2003), Torgler ve Murphy (2005), İpek ve Kaynar (2009) tarafından yapılan çalışmaların neticeleri ile uyumluluk göstermektedir.

5. SONUÇ

Toplumların zaman içinde değişime uğramasıyla birlikte artan kamusal mal ve hizmet ihtiyacı, vergileri önemli bir finansman kaynağı haline getirmiştir. Tarihsel süreç ile değerlendirildiğinde vergilerde gönüllülük esasının yerini, zorunlu ödemeye bıraktığını görmek mümkündür. Verginin zorunlu ve karşılıksız olması, uygulamada çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir. Vergi, ödeyenler için bir yük olarak görülmekte ve karşılığının alınmadığı yönündeki düşünüş verginin devlet tarafından kullanılan bir baskı aracı olarak görülmesine sebep olmaktadır. Oysaki devletin varlığını sürdürebilmesi, kamusal mal ve hizmet ihtiyacının karşılanabilmesi, ayrıca verginin sosyal adaleti sağlamada etkin rolü topluma doğru aktarılabilirse verginin, vatandaş olmanın gereği olarak ödenmesi gereken parasal bir unsur olduğu ortadadır.

Vergilendirmede yaşanan sorunların çözümü için geliştirilen çeşitli uygulamalara rastlamak mümkündür. Uygulanan vergide indirim, muafiyet ve istisnalar söz konusu çözümlerin başında gelmektedir. Ancak getirilen çözüm önerileri ve uygulamalar, vergi kayıp ve kaçığının önlenmesinde yeterli olmamaktadır. Bunların yanı sıra yine uygulanmakta olan yüksek denetim ve cezai yaptırımlar vergi gelirlerini artırmada yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla, insanların vergi kaçırma nedenleri yerine, neden vergi ödedikleri üzerine yoğunlaşmak, vergi ödeme eğilimini artırıcı faktörleri araştırmak ve üzerine politikalar geliştirmek önemli hale gelmektedir.

Günümüzde vergi ile kamu hizmetleri arasında karşılıklı ilişkinin aranmakta olması, verginin devlet ve vergi mükellefi arasında kurulmuş bir psikolojik sözleşme niteliği kazanmasına sebep olmuştur. Psikolojik sözleşme niteliği kazanan vergileri bireylere anlatabilmek ve bireylerin doğru yorumlamalarını sağlamak adına, vergiyi sosyo-psikolojik açıdan ele almak gerekmektedir. Bu bağlamda, mükellef davranışlarının sosyal etki kapsamında değerlendirilmesi, vergiye psikolojik ve sosyolojik yaklaşımın kazandırılması önemlidir.

Bu araştırma, yukarıda sözü edilen vergiye psikolojik ve sosyolojik açıdan yaklaşması, potansiyel vergi mükellefi olan orta öğretim öğrencilerinin, vergi bilinci ve vergi ahlakı seviyelerinin ortaya konması, bu alanda yapılacak araştırmalara yardımcı olması bakımından önem taşımaktadır.

Varılan sonuçlara göre, öğrencilerin yaşı ile vergi bilinci ve vergi ahlakı seviyesi arasında pozitif yönlü bir ilişkinin varlığından söz etmek mümkündür. Verilen eğitimlerin devamlılığı ve önemsenerek devam etmesi daha yüksek vergi bilinci ve vergi ahlakına sahip vergi mükelleflerinin yetişmesini sağlayacaktır. Okullarda vergi ile ilgili müfredat ve bilgilendirmenin sağlanması sonucu, vergiyi neden ödediği ve verginin gerekliliği konusunda yüksek bilinç düzeyine sahip öğrenciler yetişmesi mümkün olacaktır. Bu da vergiye karşı geliştirilen toplumsal vergi ahlakını olumlu yönde etkileyecektir. Ayrıca, bu eğitimler ile birlikte vergilerin doğru yerlere harcandığının topluma şeffaflık ilkesi gereği açık ve anlaşılabilir şekilde sunulması eğitimleri destekleyecek nitelikte öneme sahiptir. Böylelikle vergi bilinci ve vergi ahlakının sağlanmasına yönelik olarak yapılacak en iyi uygulama verginin toplumdaki tüm bireyler tarafından içselleştirilmesidir. Verginin içselleştirilmesi ekonomik manada vergilendirme ile ilgili işlem maliyetlerinin azalmasını sağlamaktadır. Bu sayede vergiye uyumun sağlanması amacıyla yapılan işlem harcamaları için ayrılan kaynakların önemli bir kısmının kamusal mal ve hizmet sunumuna aktarımının sağlanması mümkün olacaktır. Nihayetinde, sosyal normların içselleştirilmesi, bu sayede zamanla alışkanlık haline dönüşen sosyal normların ek düzenleme yapmaya gerek kalmaksızın kurallara uyulmasını sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

Aziz, Aysel, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri, (9. Baskı), Nobel Yayınları, Ankara, 2014, s. 170.

Baloğlu, B. (2010), "Sosyal Açıdan Türkiye'de Halkın Vergiye Bakışı", İstanbul Ticaret Odası Yayınları, (62), İstanbul.

Baş, Türker, Anket, (7. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013, s. 113.

- Bedir, Serap vd. Vergi Mükelleflerinin Vergi Karşısındaki Tutum ve Davranışları TRA1 Örneği, (1. Baskı), İmaj Yayınevi, Ankara 2016, ss. 46-47.
- Beron, K. vd, “A Structural Equation Model for Tax Compliance and Auditing”, Working Paper, 1988/2556, Cambridge.
- Can, E. ve İ. Duran, “Demografik Faktörlerin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi: İstanbul İli Örneği”, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, 2015/52 (606), ss. 55-71.
- Chang, O. vd. “Taxpayer Attitudes Toward Tax Audit Risk”, Journal of Economic Psychology, Elsevier, 1987/8(3), ss. 299-309.
- Edizdoğan, N. vd. (2017), Kamu Maliyesi, (8. Baskı), Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa.
- Ercan, İ ve Kan, İ. Ölçeklerde Güvenirlilik ve Geçerlik, Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 30 (3), 211-216, 2004, s. 212.
- Erdoğan, İ. (2007), Pozitivist Metodoloji, (2. Baskı), Erk Yayınevi, Ankara.
- Giray, F, (2016), Vergi Teşvik Sistemi ve Uygulamaları, (3. Baskı), Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa.
- Gürüz, D.ve Eğinli, A. T. (2015), Kişilerarası İletişim, (5. Basım), Nobel Yayınları, Ankara.
- İpek, S. ve İ. Kaynar, “Demografik Faktörlerin Vergi Uyumuna Etkisi: Bir Anket Çalışmasının Sonuçları”, Maliye Dergisi, 2009/157, ss. 116-130.
- İslamoğlu, A. Hamdi ve Alınçık, Ümit, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, (4. Baskı), Beta Yayınları, İstanbul, 2014, s. 444.
- Neuman, W. L. (2017), Toplumsal Araştırma Yöntemleri/1. Cilt, (Çev. Sedef Özge), (9. Basım), Yayınodası Yayıncılık, Ankara.
- Özdemir, A. (2016), Yönetim Biliminde İleri Araştırma Yöntemleri ve Uygulamalar, (4. Baskı), Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Sağbaş, İ. ve A. Başoğlu, “İlköğretim Çağındaki Öğrencilerin Vergileri Algılaması: Afyonkarahisar İli Örneği” Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, 2005/7 (2), ss. 123-144.
- Sandalcı, U. vd. “Vergi İdaresi ve Siyasi Yönetim Algısının Vergi Ahlakına Etkisi: Anket Çalışması”, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 2015/7 (2), ss. 16-32.
- Savitri, E. ve Musfialdy, “The Effect of Taxpayer Awareness, Tax Socialization, Tax Penalties, Compliance Cost at Taxpayer Compliance with Service Quality as Mediating Variable”, Procedia – Social and Behavioral Sciences, 2015/219, ss. 682-687.
- Selçuk, İ. ve İ. Kaynar, “Demografik Faktörlerin Vergi Uyumuna Etkisi: Bir Anket Çalışmasının Sonuçları”, Maliye Dergisi, 2009/157, ss. 118-119.
- Silah, M. (2005), Sosyal Psikoloji Davranış Bilimi, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Torgler, B. ve F. Schneider, “Shadow Economy, Tax Morale, Governance and Institutional Quality: A panel Analysis”, IZA Discussion Paper and Working,, Bom, 2007/2563, ss. 1-53.
- Torgler, B. ve K. Murphy, “Tax Morale İn Australia: What Shapes it and Has it Changed Over Time, Journal of Australian Taxation, 2004/7 (2), ss. 298-335.
- User, İ. (1992), “Vergilemenin Sosyal Psikolojik Sınırı”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Siyaset ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı, İstanbul, (T.C.).